

ศูนย์ศึกษาสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย

สัมมนาวิชาการ

ห้องประชุม
ประกอบ หุตะสิงห์
ชั้น 3 อาคาร
อเนกประสงค์ 1

คนกับทรัพยากร
ธรรมชาติ:
จุดบรรจบของ
การจัดการ
ส่วนรวมและ
การจัดการ
ส่วนตัว?

16
กันยายน
2556

คน

ใน
กระแส

คนกับการเกษตรที่เปลี่ยนแปลง:
ศักยภาพหรือการยอมจำนน?

Thai Social Movement
WATCH
กลุ่มสังเกตการณ์การประท้วงอหิงษา

การ

มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์
ท่าพระจันทร์

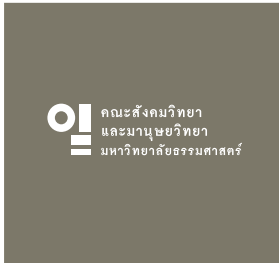
คนกับน้ำ:
ความเป็นธรรมและการรับมือ

เปลี่ยน
แปลง

ประเทศไทย

คนจนในเมืองและแรงงาน:
ความเปราะบางและการต่อสู้ดิ้นรน

คณะสังคมวิทยา
และมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สัมมนาวิชาการประจำปี 2556

“คน” ในกระแสการเปลี่ยนแปลง

ศูนย์ศึกษาลังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ร่วมกับ

ประชาไท

กลุ่มจับตาประชาสังคมไทย

(Thai Social Movement Watch - TSMW)

วันจันทร์ที่ 16 กันยายน 2556

เวลา 08.30 - 17.00 น.

ณ ห้องประชุมประกอบ หุตะสิงห์

ชั้น 3 อาคารอเนกประสงค์ 1

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

ในช่วงกว่าสองทศวรรษที่ผ่านมา

ชีวิต “คน” โดยเฉพาะที่อยู่ในเขตชนบทได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก พวกเขามีความสัมพันธ์กับระบบตลาดและทุนอย่างซับซ้อนแนบแน่นมากขึ้น ทั้งในด้านการผลิต การลงทุน และการจ้างงานในภาคเกษตร ขณะเดียวกัน รายได้หลักของครัวเรือนพวกเขา มาจากการทำงานนอกภาคเกษตรมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ จากการเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมของคนรุ่นลูกหลาน นอกจากนี้ พวกเขามีวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคคล้ายคลึงคนเมืองหรือคนชั้นกลางมากขึ้นทุกขณะ จนยากที่จะแยกจากกันอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดได้อีกต่อไป ขณะที่เส้นแบ่งระหว่างเมืองกับชนบทก็พร่าเลือนอย่างมากโดยเฉพาะในเขตชานเมือง

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่วุ่น ในแง่หนึ่งดูเหมือนว่า “คน” ทั้งในเขตชนบท ชานเมือง รวมทั้งในบางส่วนของเขตเมืองได้ก้าวพ้นจาก “ความยากจนแบบเก่า” ซึ่งเป็นผลมาจากการขาดการพัฒนา การอยู่ห่างไกลจากตลาด การคมนาคมที่ยากลำบาก รวมทั้งการขาดแคลนสิ่งจำเป็น

ภาพ (จากบนลงล่าง)

1-2. กลุ่มดินสอสี

3. wikimedia commons: <http://bit.ly/18WWOqe>

4. สุดแดน วิสุทธิลักษณ์

พื้นฐานต่างๆ ทว่าขณะเดียวกันคนจำนวนมากยังคงต้องเผชิญกับแรงกดดันและความยากลำบากหลายด้าน จนอาจกล่าวได้ว่าพวกเขามีชีวิตอยู่ใน “ความยากจนแบบใหม่” ซึ่งหมายถึงความยากจนที่เกิดจากกระบวนการพัฒนาและนโยบายของรัฐ และการมีปฏิสัมพันธ์กับตลาดและทุน เช่น การลดลงและการขาดแคลนที่ดินทำกิน ความเสี่ยงและความไม่มั่นคงจากภัยพิบัติ การขาดอำนาจต่อรองในระบบเศรษฐกิจการเกษตร การขาดทักษะและความรู้สำหรับการทำงานนอกภาคเกษตร การขาดหลักประกันและสวัสดิการในการทำงานนอกภาคเกษตร เป็นต้น

ที่ผ่านมา “คน” ที่อยู่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้พยายามต่อสู้ดิ้นรนเพื่อประคองชีวิตให้อยู่รอดภายใต้เงื่อนไขระดับมหภาค ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ภัยพิบัติที่เกิดบ่อยและรุนแรงมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางการเมือง นโยบายของรัฐ เช่น นโยบาย “ประชานิยม” ที่ขจัดการเกษตร ทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งการทวีความซับซ้อนขึ้นของระบบทุนนิยมและระบบเศรษฐกิจการเกษตร ที่เชื่อมโยงตั้งแต่ระดับโลกลงมาจนถึงระดับหมู่บ้าน เช่น การขยายตัวระบบการเกษตรแบบพันธะสัญญา และการเปิดการค้าเสรี เป็นต้น ทว่าสภาวะการณ์เหล่านี้ยังไม่ได้รับความสนใจหรือทำความเข้าใจในระดับที่มากพอ และแม้จะมีงานศึกษาทางมานุษยวิทยาในเขตและนิเวศวิทยาการเมือง รวมทั้งงานศึกษาในกลุ่ม Agrarian Transformation Studies จำนวนหนึ่ง แต่งานเหล่านี้มักดำเนินการโดยนักวิชาการต่างชาติ ส่งผลให้ไม่สู้เป็นที่รับรู้หรือมีบทบาทในการสร้างความเข้าใจกับสาธารณะมากนัก ขณะเดียวกันสื่อมวลชนและภาค “ประชาสังคม” ไทยยังคงยึดติดอยู่กับภาพ “ชุมชนชนบท” ที่หยุดนิ่งที่ตนเอง และพอเพียง ซึ่งขัดแย้งกับชีวิตทางเศรษฐกิจของคนในเขตที่เรียกว่าชนบทในปัจจุบันอย่างมาก

ศุภย์ศึกษาสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีพันธกิจในการผลิตและเผยแพร่ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตของผู้คน ทั้งในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เห็นความสำคัญในการสนับสนุนให้มีการผลิตและเผยแพร่ความรู้และความเข้าใจ เกี่ยวกับชีวิตและการต่อสู้ดิ้นรนของคนในกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงเห็นควรให้มีการจัดงานสัมมนาประจำปีของศุภย์ฯ ในปี พ.ศ. 2556 ขึ้นในหัวข้อ “คน” ในกระแสการเปลี่ยนแปลง

08.30

ลงทะเบียน

09.00-09.15

กล่าวรายงาน โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อนุสรณ์ อุดม

ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย

กล่าวเปิดงาน โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จิราภา วรเสียงสุข

คณบดีคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

ประกาศผลการพิจารณาและมอบรางวัล

โครงการประกวดข้อเขียนทางวิชาการ หัวข้อ "คน" ในกระแสการเปลี่ยนแปลง

09.15-10.45

คนกับทรัพยากรธรรมชาติ:

จุดบรรจบของการจัดการ

ส่วนรวมและการจัดการส่วนตัว?

ความมั่นคงในที่ดินและการดำรงชีพของเกษตรกรในเขตป่า:

แค่ "สิทธิทำกิน" (สทก.) เพียงพอหรือ?

อาจารย์ ดร. สุรินทร์ อ้นพรม

แนวทางโฉนดชุมชนกับการสร้างความมั่นคงในชีวิต

ของเกษตรกรภาคใต้

อาจารย์วิทยา อากรณ์

สถานะของระบบนิเวศและทรัพยากรชายฝั่ง

ท่ามกลางการปรับโครงสร้างชนบท: กรณีชุมชนชายฝั่งทะเล

อันดามัน

ดร. ชลิตา บัณฑูวงศ์

ภูมิทัศน์ของการช่วงชิงระบอบเมล็ดพันธุ์

กับภาพสร้างของชาวนาผู้จัดการเมล็ดพันธุ์

ในฐานะทรัพยากรส่วนรวม

ศักรินทร์ ณ น่าน

ร่วมแสดงความเห็นโดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นลินี ดันฉนวนิตย์

10.45-11.00

พักรับประทานอาหารว่าง

การนำเสนอผลงานภาคเช้า

11.00-12.30

คนกับการเกษตรที่เปลี่ยนแปลง:

ศักยภาพหรือการยอมจำนน?

ปฏิบัติการต่อรองของชาวนาไทย

ภายใต้ระบบการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์เพื่อป้อนตลาดโลก

อาจารย์ ดร. เนตรดาว เกตุวิล

เกษตรกรพันธะ(ไร้)สัญญา:

กรณีศึกษาการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์บนพื้นที่สูง

หุบผิงส์ นวกิจบำรุง

หนึ่งทศวรรษสังคมนิฮานผ่านมุมมองบัณฑิตอาสาสมัคร

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อิทธิพล โคตะมี

ร่วมแสดงความเห็นโดย

ดร. วิโรจน์ ณ ระนอง

12.30-13.30

พักรับประทานอาหารกลางวัน

กำหนดการ

การนำเสนอผลงานภาคบ่าย

13.30-15.00

คนกับน้ำ:

ความเป็นธรรมและการรับมือ

ผลกระทบและการปรับตัวหลังมหาอุทกภัย 2554
กรณีศึกษา ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา และนครปฐม
อาจารย์จุฬารัตน์ ผดุงชีวิต และคณะ

ทำนา ค้าแร่ และขายแรงงาน: ชีวิตคนในพื้นที่รับน้ำนอง
ภาคกลาง ท่ามกลางอุทกภัย-ภัยแล้ง
นิรมล ยูวนบุญ

ผู้ป๋องกรุงเทพฯ: ภาพสะท้อนอันหลากหลาย
ของคนคนคาบฟ้า-คลองโยง
กรณีศึกษามหาอุทกภัยปี 2554
นันทา กันตริ

น้ำ(ไม่)เคยท่วมบ้านเรา:
คนกับน้ำในรั้วรอบขอบนิคมอุตสาหกรรม
รพีพรรณ เจริญวงศ์

ร่วมแสดงความเห็นโดย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวีดา กมลเวชช

15.00-15.15

พักรับประทานอาหารว่าง

15.15-16.45

คนจนในเมืองและแรงงาน:
ความเปราะบางและการต่อสู้ดิ้นรน

บทพจน "การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม"
กรณีศึกษากลุ่มคนไร้บ้าน
ที่ไม่อยากมีส่วนร่วมในการพัฒนา
อาจารย์ ดร. อัจฉรา รักยุติธรรม

งานที่ไม่มั่นคง: กระบวนการเปลี่ยนงานในระบบ
เป็น "นอกระบบ" ในประเทศไทย
วรศุลย์ คุลารักษ์

การทำงานของแรงงานหญิง
ภายใต้การควบคุมร่างกายและการกำกับวินัยทางเวลา
ณฤมล กล้าทุกวัน

ร่วมแสดงความเห็นโดย
รองศาสตราจารย์ ดร. วรวิทย์ เจริญเลิศ

16.45-17.00

สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

1

คนกับ
ทรัพยากรธรรมชาติ

จุดบรรจบของการจัดการส่วนรวม
และการจัดการส่วนตัว?

ความมั่นคงในที่ดินและการดำรงชีพของเกษตรกรในเขตป่า: แค่ “สิทธิทำกิน” (สทก.) เพียงพอหรือ?

อาจารย์ ดร. สุรินทร์ อ้นพร

ภาควิชาการจัดการป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ในเดือนมิถุนายน 2555 ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และผู้บริหารกรมป่าไม้ได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์เนชั่นเกี่ยวกับการโครงการของกระทรวงฯ ที่จะอนุญาตให้เกษตรกรทั่วประเทศกว่า 450,000 ราย ที่จับจองที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติให้สามารถอยู่อาศัยและทำมาหากินในพื้นที่นั้นๆ ต่อไป โดยจะมีกระบวนการตรวจสอบรับรองสิทธิและออกหนังสืออนุญาตทำกินให้กับเกษตรกรเหล่านี้ คำสัมภาษณ์ดังกล่าวถือเป็นการคืนชีพให้กับโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ของกรมป่าไม้ หรือเรียกสั้นๆ ว่า “โครงการ สทก.” ทั้งนี้ การฟื้นคืนชีพของโครงการ สทก. ส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากมติคณะรัฐมนตรี (มติ ครม.) เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2540 และ 30 มิถุนายน 2541 กำหนดให้กรมป่าไม้ดำเนินการตามแผนการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ระดับพื้นที่โดยให้ทำการสำรวจพื้นที่ที่มีราษฎรครอบครองอยู่อาศัยทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทั่วประเทศ และขึ้นทะเบียนผู้ถือครองพื้นที่ป่าไม้เพื่อนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลประกอบการบริหารจัดการที่ดินของรัฐ การแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้เพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน กรมป่าไม้ได้สนองตอบมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวข้างต้นโดยดำเนินการสำรวจการถือครองพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศด้วยการใช้แนวทางการดำเนินการตามมาตรา 16 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 ในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรที่ครอบครองและใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

หากมองย้อนไปในอดีต จะพบว่า แนวคิดการรับรองสิทธิทำกิน (สทก.) ให้กับเกษตรกรที่อยู่อาศัยและทำมาหากินในเขตป่านั้นถือกำเนิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 ในครั้งนั้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (ในสมัยนั้น) ได้สั่งการให้กรมป่าไม้ดำเนินการในแนวทางตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งทรงเห็นว่ารัฐน่าจะดำเนินการตามความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่เพื่อให้กรรมสิทธิ์แก่ราษฎรให้ทำกินได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย “แต่มิได้เป็นการออกโฉนดที่

จะสามารถนำไปซื้อขายได้ เพียงแต่ควรให้ออกใบสัญญารับรองสิทธิ์ทำกิน (สทก.) แบบมรดกตกทอดแก่ทายาทให้สามารถทำกินได้ตลอดไป” และกรมป่าไม้ได้เริ่มดำเนินการให้สิทธิ์ทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาตินับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา และในปี พ.ศ. 2525 รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2528 ซึ่งความตามพระราชบัญญัตินี้เป็นการรับรองว่าสิทธิ์ทำกิน (สทก.) ในเขตป่าสงวนแห่งชาติที่กรมป่าไม้มอบให้กับราษฎรนั้นเป็นไปตามกฎหมายโดยการออกเป็น “หนังสืออนุญาตให้ทำประโยชน์และอยู่อาศัยภายในเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติ” (แบบ สทก.) มาถึงปัจจุบัน กรมป่าไม้ได้มอบหนังสืออนุญาต สทก. ให้กับเกษตรกรไปแล้วมากกว่า 4,000 ราย รวมพื้นที่ประมาณ 30,000 ไร่ และมีเป้าหมายที่จะมอบหนังสืออนุญาตให้กับเกษตรกรทั่วประเทศอีกกว่าสี่แสนรายดังที่กล่าวแล้วข้างต้น

สทก. เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการระบอบกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรที่ดินป่าไม้ รัฐบาลยังมีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดเหนือที่ดินป่าไม้ เกษตรกรผู้ได้รับการมอบหนังสืออนุญาตมีสิทธิ์ในการเข้าถึง ใช้ประโยชน์ กีดกัน และยกให้ลูกหลานสำหรับการทำกินได้ อย่างไรก็ตาม หนังสืออนุญาต สทก. ไม่ใช่โฉนด ผู้ได้รับอนุญาตให้ทำกินไม่สามารถนำไปขาย หรือแม้กระทั่งไม่สามารถนำไปเป็นเอกสารสำหรับการกู้เงินกับสถาบันการเงินต่างๆ ได้ แม้กระทั่งกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) บทความนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่า การให้สิทธิ์ทำกินในรูปแบบ สทก. เพื่อให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินนั้นเป็นเรื่องที่จำเป็นและเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการดำรงชีพของเกษตรกรในเขตป่า อย่างไรก็ตาม การให้เพียงสิทธิ์ทำกินอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอต่อการยกระดับมาตรฐานการดำรงชีพของเกษตรกรในเขตป่า โดยเฉพาะการจำกัดสิทธิ์ในการเข้าถึง “ทุน” ของหนังสืออนุญาต สทก. ถือเป็นจำกัดโอกาสของเกษตรกรในการเข้าถึงการพัฒนา โดยในบทความนี้ ผู้เขียนต้องการจะชี้ให้เห็นถึงโอกาสและเงื่อนไขของรูปแบบการให้สิทธิ์ทำกิน (สทก.) ต่อการดำรงชีพของเกษตรกรในเขตป่าซึ่งอยู่ภายใต้บริบทของการพัฒนาแบบทุนนิยมและกระแสของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยผู้เขียนจะใช้กรณีศึกษา การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และการวิจัยและสังเคราะห์เอกสาร เป็นวิธีการหลักในการรวบรวมข้อมูล

แนวทางโฉนดชุมชน กับการสร้างความมั่นคงในชีวิตของเกษตรกรภาคใต้

อาจารย์วิทยา อารณวดี

สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

บทความนี้ต้องการศึกษาการแก้ไขปัญหาที่ดินของชุมชนภาคใต้ตามแนวทางโฉนดชุมชน โดยศึกษาจากชุมชนกรณีศึกษา 4 กรณี คือชุมชนดั้งเดิม 2 กรณี และชุมชนที่เพิ่งรวมตัวกันใหม่ 2 กรณี พบว่าผู้ที่มาร่วมกันทำโฉนดชุมชนเป็นผู้ด้อยโอกาสในสังคมอันเนื่องมาจากการไม่สามารถปรับตัวในสังคมทุนนิยมได้ บางชุมชนถูกประกาศเขตป่าอนุรักษ์ทับที่ คนกลุ่มนี้เห็นว่าการมีที่ดินจะเป็นสิ่งประกันความมั่นคงในชีวิตได้ ผลจากการทำโฉนดชุมชนทำให้เกิดผลดีอย่างน้อย 5 ประการคือเกิดการปรับการจัดการที่ดินในชุมชน เกิดการปรับการรวมตัวของคนในชุมชน เกิดการขยายสู่การแก้ไขปัญหาทุกด้านของชาวบ้าน เป็นการป้องปรามการคุกคามจากรัฐ และเกิดผลดีต่อสังคม ขณะเดียวกันก็ยังมีสิ่งที่ต้องพัฒนาให้ชัดเจนมากขึ้นอย่างน้อย 3 ประการคือ 1) การอาศัยแนวทางโฉนดชุมชนมาแก้ไขปัญหาในระดับชุมชน โดยเฉพาะในการสร้างความเข้มแข็งในการรวมตัวท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจสังคมจนเกิดความแตกต่างของคนกลุ่มต่างๆ ขึ้นในชุมชน 2) การอาศัยแนวทางโฉนดชุมชนมาแก้ไขปัญหาในระดับประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดินสูง และ 3) การทำความเข้าใจแนวทางโฉนดชุมชนกับสาธารณชน ในเรื่องการถูกกล่าวหาว่า เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นการเอาของผู้อื่นมาเป็นของตน เป็นการทำผิดกฎหมาย เป็นการนำทรัพยากรส่วนรวมมาใช้เฉพาะกลุ่ม และการที่เห็นว่าแนวทางโฉนดชุมชนไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจการเมืองในปัจจุบัน โดยเห็นว่าควรจะอาศัยกลไกตลาดเข้ามาจัดการแทน ในการตอบข้อวิจารณ์เหล่านี้ขบวนการโฉนดชุมชนจะต้องอธิบายให้สอดคล้องกับพลวัตของชุมชนในปัจจุบันอย่างรอบด้านมากขึ้น โดยสรุปโฉนดชุมชนไม่ควรจะถูกวางให้เป็นเป้าหมายสุดท้าย แต่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะถูกใช้เป็นเครื่องมือให้ผู้ด้อยโอกาสสามารถตั้งหลักได้ท่ามกลางสังคมที่เหลื่อมล้ำ และจะต้องนำไปสู่การปฏิรูปที่ดินเพื่อให้เกิดการกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมต่อไป

สถานะของระบบนิเวศและทรัพยากรชายฝั่ง ท่ามกลางการปรับโครงสร้างชนบท: กรณีชุมชนชายฝั่งทะเลอันดามัน

ดร. ชลิตา บัณฑูวศ์

ตัวแทนคณะทำงานโครงการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้

เครือข่ายชุมชนชายฝั่งอันดามัน ศูนย์ศึกษาสวคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย

นับตั้งแต่การเติบโตของระบบธุรกิจอุตสาหกรรมการประมงเมื่อ 4-5 ทศวรรษที่ผ่านมา ผู้คนในชุมชนชายฝั่งทะเลอันดามันจำนวนไม่น้อย โดยเฉพาะในรายที่ขาดแคลนที่ดินทำกิน ดำรงชีพอยู่ภายใต้ระบบนี้ในฐานะชาวประมงขนาดเล็ก ที่ทั้งป้อนสัตว์น้ำเข้าสู่ระบบและซื้อหาปัจจัยการผลิตจากระบบ ทั้งนี้ โดยมี “ระบบแพปลา” เป็นตัวกลางเชื่อมโยงพวกเขาเข้ากับธุรกิจอุตสาหกรรมประมงที่เป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ ที่ผ่านมาชาวประมงขนาดเล็กเหล่านี้ประสบปัญหาจากความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศและทรัพยากรชายฝั่ง ที่เกิดจากการทำประมงที่ละเมิดกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยเรือประมงขนาดใหญ่จากภายนอก และจากการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน ที่ผ่านมาชาวประมงขนาดเล็กได้พยายามแก้ไขปัญหาในมาอย่างต่อเนื่อง ด้วยการรวมตัวกันเป็นชมรม/องค์กรตั้งแต่ในระดับหมู่บ้าน/ตำบลไปจนถึงระดับภาค เพื่อทำงานด้านการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

ในช่วงราว 10-15 ปีที่ผ่านมา การทำประมงขนาดเล็กมีแนวโน้มที่ดีขึ้น การรุกกล้าเข้ามาลักลอบทำประมงโดยเรืออวนลากขนาดใหญ่และเรืออวนรุนแทบจะหมดไปเนื่องจากความสำเร็จของกิจกรรมการอนุรักษ์ในระดับชุมชนและการผลักดันในเชิงนโยบาย เช่นเดียวกับบทบาทที่ลดลงอย่างมากของระบบอุปถัมภ์และการผูกขาดการซื้อขายสัตว์น้ำของระบบแพปลา เนื่องจากชาวประมงขนาดเล็กสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนหมุนเวียนต่างๆ ได้มากขึ้น ขณะที่การเข้าถึงตลาดก็ทำได้ง่ายกว่าครั้งอดีต ขณะเดียวกันในชุมชนชายฝั่งหลายแห่งมีการแตกตัวในอาชีพและช่องทางการทำมาหากินนอกภาคการประมงเพิ่มขึ้นมาก รวมทั้งการทำงานในธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวซึ่งเป็นเศรษฐกิจหลักของภูมิภาคชายฝั่งทะเลอันดามัน

โดยภาพรวมดูเหมือนว่าผู้คนในชุมชนชายฝั่งทะเลอันดามันมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและมีช่องทางในการดำรงชีพที่เพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ชีวิตของพวกเขาดำเนินไปภายใต้โครงสร้างที่หนาแน่นของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีและโลกาภิวัตน์ ที่นำมาสู่การเคลื่อนย้ายทุนระดับโลก และได้ปรากฏตัวในชุมชนพื้นที่ศึกษาในรูปของโรงแรมหรูระดับ 7 ดาว วิลล่าหรือหมู่บ้านหรูสำหรับมหาเศรษฐีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ที่เสนอขายพร้อมทำเรือมารีน่าสำหรับจอดเรือยอชท์ โครงการเหล่านี้บางครั้งก็เกิดความขัดแย้งกับคนท้องถิ่นจนถึงขั้นฟ้องร้องดำเนินคดี ขณะที่รัฐก็มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการขยายตัวของตลาดและทุนบนเป้าหมายที่จะพัฒนาชายฝั่งทะเลอันดามันให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางทะเลระดับโลก ซึ่งในหลายกรณีได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศชายฝั่งอย่างรุนแรง

งานศึกษาชิ้นนี้เก็บข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและการระดมข้อมูลกลุ่มย่อยจาก 4 ชุมชนชายฝั่งใน อ.ถลาง จ.ภูเก็ต อ.ทับปุด และ อ.เกาะยาว จ.พังงา โดยต้องการทำความเข้าใจถึงสถานะปัจจุบันของระบบนิเวศและทรัพยากรชายฝั่งในฐานะที่เป็น “ทรัพยากรส่วนรวม” ที่มีผลต่อการดำรงชีพของผู้คน รวมทั้งต้องการทำความเข้าใจว่าผู้คนเหล่านี้มีความคาดหวังต่อระบบนิเวศและทรัพยากรชายฝั่งอย่างไร และได้มีระบบการจัดการหรือการดำเนินการอย่างไรที่จะทำให้ระบบนิเวศและทรัพยากรชายฝั่งสามารถตอบสนองต่อการดำรงชีพได้ดี และมีข้อจำกัดอะไรบ้าง นอกจากนี้ งานศึกษาชิ้นนี้จะอภิปรายถึงแนวทางที่ควรจะเป็นที่จะทำให้ระบบนิเวศและทรัพยากรชายฝั่งสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความมั่นคงในชีวิต สร้างทางเลือก และช่วยเสริมสร้างศักยภาพและอำนาจการต่อรองของผู้คนในชุมชนชายฝั่งทะเลอันดามันท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

ภูมิทัศน์ของการช่วงชิงระบบเมล็ดพันธุ์ กับภาพสร้างของชาวนาผู้จัดการเมล็ดพันธุ์ในฐานะทรัพยากรส่วนรวม

ศักรินทร์ งาม น่าน

นักศึกษาระดับปริญญาเอก คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

การเปลี่ยนแปลงระบบเมล็ดพันธุ์ในปัจจุบันทำให้ความเข้าใจในสังคมชาวนาและการจัดการทรัพยากรอย่างเมล็ดพันธุ์ไม่อาจทำได้ง่ายอีกต่อไป? ผู้เขียนยกปรากฏการณ์ในสังคมไทย 2 ด้านที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันมาวิเคราะห์ร่วมกันในบทความนี้ กล่าวคือ ด้านหนึ่ง มีการปรับระบบเมล็ดพันธุ์เพื่อส่งเสริมการค้าในตลาดโลกซึ่งทำให้บรรษัทเมล็ดพันธุ์มีบทบาทสำคัญในการปรับการผลิตบนผืนนาในชนบทพร้อมทั้งผนวกชาวนาเข้าสู่กลุ่มผู้รับจ้างผลิตเมล็ดพันธุ์ที่มีกฎหมายรัฐรับรองการผลิตสินค้าเมล็ดพันธุ์ในฐานะทรัพย์สินเอกชน โดยภาครัฐยังมีการควบคุมเมล็ดพันธุ์ในฐานะทรัพยากรพันธุกรรมประเภทหนึ่งที่อยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของชาติในพันธะระหว่างประเทศ แต่อีกด้านหนึ่งนั้น มีการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อต้านเสรีนิยมโลกาภิวัตน์ของการค้าเมล็ดพันธุ์ โดยกลุ่มเคลื่อนไหวได้ชูเรื่องสิทธิชาวนาที่สามารถเก็บรักษาและแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ในฐานะทรัพย์สินส่วนรวมที่มีความสำคัญต่อสังคมโดยรวมทั้งในแง่ความหลากหลายทางชีวภาพและความมั่นคงทางอาหาร องค์กรพัฒนาเอกชนบางองค์กรยังหันมาส่งเสริมให้ชาวนาทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ โดยพยายามให้ชาวนาในโครงการที่ยังทำการผลิตอยู่นอกระบบอินทรีย์ปรับเข้าสู่การผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์สากลอีกด้วย จากปรากฏการณ์ที่กล่าวข้างต้นนี้ สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของ “ชนบท” และ “ชาวนา” ที่เต็มพื้นที่และผู้คนเหล่านี้มักถูกมองว่าอยู่ในชายขอบการค้าและการพัฒนา บัดนี้ชนบทและชาวนากลับแสดงให้เห็นความสำคัญทั้งต่ออุตสาหกรรมเมล็ดพันธุ์ไทยที่ต้องแข่งขันสู่การเป็นฮับเมล็ดพันธุ์ของภูมิภาคเอเชียและต่อทั้งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่องค์กรพัฒนาเอกชนมีบทบาทร่วมกับแกนนำชาวนาในการอนุรักษ์และพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพทางเกษตรที่เป็นวาระเชื่อมโยงกับข่ายองค์กรพัฒนาระหว่างประเทศหลายองค์กรอีกด้วย

หากหันมาพิจารณาการผลิตของชาวนาในกรณีข้างต้น คำถามคือ การจัดการทรัพยากรเมล็ดพันธุ์ของชาวนาจะสามารถแยกอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดระหว่างระบอบทรัพย์สินส่วนรวมและส่วนตัวหรือไม่ หรือแท้จริงแล้ว การจัดการเมล็ดพันธุ์กลับมีความคลุมเครือระหว่างการจัดการทรัพยากรส่วนรวม-ส่วนตัวหรือแม้กระทั่งการผลิตสร้าง “ธรรมชาติ” มากยิ่งขึ้น? โดยเฉพาะเมื่อพบว่าชาวนาในชนบทอาจเป็นผู้รับจ้างผลิตเมล็ดพันธุ์ตามระบบพันธสัญญาให้กับบริษัทข้ามชาติในที่ดินของตนเอง แต่ขณะเดียวกันชาวนารายเดียวกันนี้อาจเป็นผู้อนุรักษ์พันธุ์พืชไปพร้อมกับค้าขายเมล็ดพันธุ์พร้อมกันอีกด้วย ในแง่นี้ การทำความเข้าใจภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมชาวนาภายใต้แนวคิดระบบเศรษฐกิจเชิงศีลธรรมที่ชาวนาจัดการเมล็ดพันธุ์ในแบบทรัพย์สินส่วนรวมและภาพการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์การผลิตในชนบทที่ “ธรรมชาติ” ถูกแทนที่ด้วยพื้นที่เกษตรอุตสาหกรรมเข้มข้นจึงมีปัญหาในความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงหรือไม่? บทความนี้จึงต้องการชวนให้กลับมาพิจารณาถึงความคลุมเครือและการบรรจบของการจัดการทรัพยากรส่วนตัว-ส่วนรวมและภาพสร้างของชาวนาผู้จัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นในภูมิทัศน์ของการช่วงชิงระบอบเมล็ดพันธุ์ที่มีความซับซ้อนของตัวแสดงต่างๆ โดยหวังว่า สิ่งนี้อาจช่วยให้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และผู้คนมากยิ่งขึ้นต่อไป

2

คนกับการเกษตร
ที่เปลี่ยนแปลง

ศักยภาพ หรือ การยอมจำนน?

ปฏิบัติการต่อรองของชาวนาไทย ภายใต้ระบบการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์เพื่อป้อนตลาดโลก

อาจารย์ ดร. บุณยดา เกาแก้ว
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บทความนี้นำเสนอปฏิบัติการต่อรองของชาวนาไทยต่อระบบทุนนิยมโลก โดยผู้เขียนใช้การศึกษาทางมานุษยวิทยา เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางการผลิตในระบบเกษตรพันธะสัญญา (Contract Farming) เพื่อการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ส่งออกขายตลาดโลก ผู้เขียนวิเคราะห์ความสัมพันธ์อันซับซ้อนในระบบการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โดยเน้นการวิเคราะห์ตัวแสดงทางสังคม (social agent) อันหลากหลายในระบบทุนนิยมกับชาวนาผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์เพื่อส่งออก ซึ่งในด้านหนึ่ง ตัวแสดงเหล่านี้ทำหน้าที่ผนวกรวมชาวนาอีสานเข้าสู่ระบบตลาดโลก และเปิดพื้นที่ทางการตลาดใหม่ๆ ให้กับชาวนาอีสานในการผลิตสินค้าอาหารที่มีมูลค่าสูง และในอีกด้านหนึ่ง ตัวแสดงเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบและควบคุมกำกับการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ให้ผ่านการรับรองมาตรฐานสากล (standardization in organic) การต่อรองของชาวนาอีสานหลากหลายรูปแบบในบทความนี้แสดงให้เห็นปฏิบัติการทางการเมือง (practices of politics) ของผู้ถืออำนาจซึ่งตอบโต้ต่อการเอาเปรียบขูดรีดชาวนา และเป็นปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวัน (everyday life practices) ของชาวนา ซึ่งชาวนาแต่ละคนแสดงออกในฐานะปัจเจกบุคคลที่ตอบโต้ต่อโครงสร้างระบบทุน ซึ่งแตกต่างจากการต่อรองของชาวนาในงานศึกษาก่อนหน้านี้ ที่มักจะเน้นศึกษาการต่อสู้ทางชนชั้นของชาวนา หรือศึกษาการรวมกลุ่มของกลุ่มชาวนาเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง ทั้งนี้ผู้เขียนพบว่าเป้าหมายของปฏิบัติการต่อรองของชาวนาอีสานไม่ได้เป็นไปเพื่อโค่นล้มหรือปฏิเสธการเข้าร่วมกับระบบทุนนิยม หากแต่เพื่อสร้างพื้นที่การต่อรองให้แก่ตนเอง ภายใต้อำนาจความสัมพันธ์ทางการผลิตที่เอื้อประโยชน์ให้นายทุนสร้างผลกำไรมากขึ้น พร้อมทั้งยังสามารถควบคุมกำกับการใช้แรงงานของชาวนาอย่างเข้มข้นมากขึ้น ซึ่งการสร้างพื้นที่ต่อรองของชาวนาดังกล่าวขึ้นมา ในด้านหนึ่งส่งผลให้ชาวนาผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ได้กำไรมากขึ้น และในอีกด้านหนึ่งช่วยลดความตึงเครียดขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกระบวนการผลิตและการรับรองมาตรฐานการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์เพื่อส่งออกด้วย ดังนั้นจึงช่วยลดความเสียหายเปรียบของชาวนาที่ยังคงทำการผลิตในระบบตลาดโลก

เกษตรพันธะ(ไร่)สัญญา: กรณีศึกษาการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์บนพื้นที่สูง

บุศวิมล นวกิจบำรุง
ภควิทยาส:

ข้อถกเถียงเกี่ยวกับระบบการเกษตรแบบพันธสัญญา (contract farming) ในช่วง 4-5 ปี ที่ผ่านมา โดยนักพัฒนาเอกชนสายเกษตรทางเลือก รวมถึงนักวิชาการทางสังคมศาสตร์ มุ่งเน้นการวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดการเกษตรกระแสหลักว่าเกษตรพันธสัญญาไม่ได้ช่วยสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจที่มั่นคงกับเกษตรกรอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าเกษตรพันธสัญญาที่กล่าวถึงกันนั้น มุ่งความสนใจไปที่ความสัมพันธ์แบบเป็นทางการระหว่างเกษตรกรกับบริษัทธุรกิจการเกษตร และมักนำเสนอแง่มุมที่เกษตรกรเป็นเบี้ยล่าง ถูกเอารัดเอาเปรียบและไร้ซึ่งอำนาจการต่อรอง บทความชิ้นนี้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับความเข้าใจขอบเขตความสัมพันธ์ในระบบเกษตรพันธสัญญาดังกล่าว โดยมองผ่านกรณีศึกษาการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรบนพื้นที่สูงภาคเหนือ เพื่อชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ของผู้คนในระบบตลาดเกษตรมีความซับซ้อนเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีพลวัต จนยากที่จะมองเห็นคู่ความสัมพันธ์ที่ชัดเจน กล่าวคือ นอกเหนือจากพันธสัญญาระหว่างเกษตรกรกับบริษัทธุรกิจเกษตร ยังมีพันธะ(ไร่)สัญญาในรูปแบบอื่นคั่นกลางระหว่างเกษตรกรผู้ผลิตกับบริษัทธุรกิจเกษตรผู้รับซื้อผลผลิต ดังนั้นการที่เกษตรกรไม่ได้ทำการผลิตแบบเกษตรพันธสัญญา ก็ไม่ได้หมายความว่าจะสามารถหลุดพ้นจากความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบผูกขาดอย่างเกษตรพันธสัญญาได้แท้จริง การจำกัดกรอบคิดแบบคู่ตรงกันข้ามของความสัมพันธะระหว่างเกษตรกรกับบริษัทธุรกิจเกษตรอาจทำให้มองเห็นว่าชาวบ้านตกเป็นเหยื่อ แต่หากพิจารณาระบบความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนจะเห็นว่าเกษตรกรได้พยายามใช้ประโยชน์จากการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายการผลิตขนาดใหญ่ เพื่อใช้เป็นอำนาจต่อรองทางการเมืองในบริบทการแย่งชิงพื้นที่กับรัฐ

หนึ่งทศวรรษสังคมนิโอสาน ผ่านมุมมองบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อิทธิพล โคตะมัย

นักศึกษาระดับปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2553

บทความนี้มีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ *ประการแรก* อธิบายการเปลี่ยนของสังคมนิโอสานผ่านมุมมองของบัณฑิตอาสาสมัคร ในระหว่าง พ.ศ. 2546 - พ.ศ. 2555 ว่ามีแบบแผนของการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร *ประการที่สอง* ต้องการเผยให้เห็นลักษณะสำคัญของชุมชนชนบทนิโอสานผ่านมุมมองของบัณฑิตอาสาสมัคร โดยใช้แนวคิดสังคมหลังชาวนา (post-peasant society) เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงในนิโอสาน โดยค้นคว้าจากสารนิพนธ์และการค้นคว้าอิสระของบัณฑิตอาสาสมัครระหว่างปีการศึกษา 2546 ถึงปีการศึกษา 2555 บทความนี้ต้องการวางกรอบการอธิบายไม่ครอบคลุมทุกมิติของความเป็นสังคมนิโอสานในปัจจุบัน แต่มุ่งอธิบายการเปลี่ยนแปลงในนิโอสาน ซึ่งสะท้อนผ่านมุมมองและความสนใจของคนหนุ่มสาวในรั้วมหาวิทยาลัย ที่มีต่อสังคมนิโอสานที่พวกเขาได้ไปใช้ชีวิตอยู่ตลอดเวลา เกือบ 7 เดือน

3

คนกับน้ำ

ความเป็นธรรมและการรับมือ

ผลกระทบและการปรับตัวหลังมหาอุทกภัย 2554 กรณีศึกษา ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา และนครปฐม

อาจารย์จุฬารัตน์ พดุงชีวิต

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กฤษฎา แก้วเกลี้ยง

อัครนีย์ ขวัญอยู่

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการวิจัยทางสังคม

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

โครงการวิจัยเรื่อง “นัยทางสังคมและการเมืองของมหาอุทกภัย 2554” มีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษา 3 ประเด็นหลักคือ 1) ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากอุทกภัย 2) ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการน้ำ และ 3) การปรับตัวของประชาชนที่ประสบปัญหาอุทกภัย โดยกลุ่มตัวอย่างคือประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ 3 จังหวัด: ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา และนครปฐม เน้นระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (mixed method) สถิติเชิงอ้างอิงได้นำการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุในการค้นหาคำตอบเชิงลึกเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน มีการทบทวนวรรณกรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับภัยพิบัติทางน้ำทั้งในและต่างประเทศ โดยผลการวิจัยชิ้นนี้เผยให้เห็นถึงวิถีชีวิตและวิกฤติการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมไทยเกี่ยวกับ “การเมืองเรื่องน้ำ” รวมทั้งการปรับตัวหลังวิกฤติ และการถอดบทเรียนที่ได้จากการเรียนรู้ทางสังคมภายใต้ปรากฏการณ์มหาอุทกภัย 2554

กำเนิด คำเร่ และขายแรงงาน: ชีวิตคนในพื้นที่รับน้ำองภาคกลาง ท่ามกลางอุทกภัย-ภัยแล้ง

ปิรบล ยูวนบุญย์

นักวิจัยอิสระ

“ลุ่มๆ ดอนๆ” เป็นคำที่สะท้อนสภาพวิถีชีวิตของชาวบ้านในที่ราบลุ่มน้ำภาคกลางที่ประสบปัญหา น้ำท่วม-ภัยแล้งซ้ำซากมาอย่างยาวนานของชุมชนเกษตรกรรมที่มีพัฒนาการในการปรับตัวเอง เข้าสู่ระบบการผลิตแบบสมัยใหม่ งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการศึกษานัยทางสังคมและการเมืองของ มหาอุทกภัย 2554 ซึ่งได้แก่ ทิศนคติต่อภัยพิบัติในฐานะผู้ประสบภัย และผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมถึงการปรับใช้กลไกทางสังคมและวัฒนธรรมในการรับมือ และการปรับเปลี่ยนชีวิตความเป็น อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่รับน้ำอง

งานวิจัยชิ้นนี้พบว่าชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาได้ค่อยๆ ปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตจากการทำนาฟางลอย มาสู่ระบบนาปรังเพื่อเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมข้าวเพื่อการค้าและส่งออก ทั้งนี้ ภายใต้ระบบการ ผลิตที่ระบบชลประทานได้ก่อให้เกิดปัญหาต่อชาวนาอย่างซ้ำซาก ทั้งภาวะภัยแล้งและภัยน้ำท่วม พวกเขาได้ปรับตัวในวิถีการผลิต ไปพร้อมๆ กับการเผชิญความเสี่ยงใหม่ๆ ที่เกิดจากความ แปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ และการถูกกำหนดให้กลายเป็นพื้นที่รับน้ำองเพื่อป้องกัน น้ำท่วมในเขตเศรษฐกิจ ปัจจุบันชาวนาหลายคนยังคงทำนาไปพร้อมๆ กับการหารายได้เสริม จากแหล่งอื่น รวมทั้งสร้างโอกาสให้ลูกหลานได้รับการศึกษาเพื่อเปลี่ยนสถานะจากชาวนา ไป เป็นเจ้าคนนายคน พนักงานบริษัท หรือคนทำงานโรงงาน ในขณะที่เดียวกันลูกหลานชาวนาส่วน หนึ่งหลังจากออกไปเผชิญโชคกับอาชีพต่างๆ นอกภาคการเกษตรในระยะหนึ่ง ก็ได้หันกลับมา ทำนาอีกครั้งในวัยกลางคน แต่ก็ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากการทำนาแบบเดิมมาเป็นแบบ “ผู้จัดการนา” นอกจากนี้ยังมีบางรายที่ออกจากการประกอบอาชีพในภาคการเกษตรแล้วหัน มาทำงานค้าเรืออย่างเต็มตัว นอกจากนี้ งานวิจัยยังพบว่า มหาอุทกภัยปี 2554 ที่ระดับน้ำท่วม สูงมากและยาวนานกว่าปกติ ได้ส่งผลทำให้ปัญหาจากระบบชลประทานเพื่อการทำนาชัดเจนมาก ขึ้น ขณะเดียวกันมหาอุทกภัยก็สร้างปัญหาในการประกอบอาชีพการงานของลูกหลานที่อยู่ใน

เมือง รวมทั้งทำให้มีความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้นจากการระบายน้ำระหว่างชานากับผู้อยู่อาศัยในเขตเทศบาล น่าสนใจว่า กลไกรัฐยังไม่สามารถช่วยบรรเทาปัญหาต่างๆ ที่ว่ามานี้ได้ นอกจากนั้น การที่ถูกประกาศให้เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่รับน้ำนองนี้ ก็ยังไม่มีการพัฒนากลไกใดๆ ในการสร้างกระบวนการต่อรองผลประโยชน์ระหว่างชาวบ้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายต่างๆ ด้วยกันเอง และระหว่างชาวบ้านกับรัฐ

ผู้ป้องกันกรุงเทพ

ภาพสะท้อนอันหลากหลายของคนลานตากฟ้า-คลองโยง: กรณีศึกษามหาอหุทกภัยปี 2554

นิษฐา กันตรี
นักวิจัยอิสระ

การกลายเป็นผู้ป้องกันกรุงเทพ ของคนปริมณฑล ลานตากฟ้า-คลองโยง จ.นครปฐม ในมหาอหุทกภัยปี 2554 นั้น ได้สะท้อนถึงนัยยะทางสังคม การเมือง อย่างไร เป็นประเด็นหลักของการศึกษาในครั้งนี้ หลังจากผ่านเหตุการณ์น้ำท่วม เหล่าผู้ป้องกันกรุงเทพได้เข้าใจตำแหน่งแห่งที่ของตนเองในฐานะผู้อยู่ในตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ที่ต่ำที่สุดของทุ่งพระพิมลราชา การเป็นผู้อยู่นอกคันกั้นน้ำ การเป็นผู้ถูกคันกั้นน้ำปิดล้อมไว้หมดแล้ว การเป็นผู้ไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่า ตรงไหนจะท่วมหรือตรงไหนจะรอด รวมทั้งการเป็นผู้ที่ต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับโอกาสที่น้ำอาจจะท่วมอีกในอนาคต ประสบการณ์การอยู่ร่วมกับน้ำของคนกลุ่มบ้านจัดสรรชานเมืองและกลุ่มเกษตรกรชานเมืองนั้น ได้แสดงถึงเงื่อนไขที่หลากหลายของผู้คนในการรับมือกับน้ำท่วม ขณะที่องค์กรท้องถิ่นในฐานะหน่วยงานของรัฐนั้นถูกคาดหวังว่าจะเป็นสื่อกลางของการเตือนภัย การให้ข้อมูลกับชุมชน เพื่อช่วยในการตัดสินใจป้องกันน้ำท่วม รวมทั้งความคาดหวังต่อการให้ความช่วยเหลือกับผู้ประสบภัยอย่างถ้วนทั่ว สำหรับในแง่มุมมองของการชดเชย ที่มักจะมาหลังจากเกิดภัยพิบัติ ก็พบว่ามีปัญหาของความไม่เท่าเทียมกันภายใต้กติกาของการชดเชย การมีภาคประชาสังคมเข้ามาทำงานร่วมกันในการรับมือน้ำท่วม ก็เหมือนจะเป็นโอกาสสำหรับชุมชนในพื้นที่นี้ อย่างไรก็ตาม งานศึกษาส่วนหนึ่งให้ความสนใจกับการปรับตัวของชุมชนเกษตรชานเมือง โดยเฉพาะครัวเรือนเกษตรกรในเขตโคกหนองนา ที่พยายามสร้างทางเลือกในการผลิตของตนเอง รวมทั้งพิจารณาเงื่อนไขที่เอื้อหรือไม่เอื้อต่อการปรับตัวดังกล่าว

น้ำ(ไม่)เคยท่วมบ้านเรา: คนกับบ้านในรั้วรอบขอบนิคมอุตสาหกรรม

สปีพรรณ เจริญวงศ์

ศูนย์ศึกษาสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยในโครงการ “ภัยทางสังคมและการเมืองของมหาอุทกภัย 2554” โดยศึกษาชุมชน บ.ต.ถ.-ไทยธานี ในเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมนวนคร ชุมชนจัดสรรขนาดใหญ่ที่เติบโตมาตลอดเวลากว่า 30 ปี ซึ่งผู้คนในชุมชนมีความหลากหลายในเชิงเศรษฐกิจสังคม โดยพื้นที่พักอาศัยได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์น้ำท่วมในปี 2554 เต็มพื้นที่เช่นเดียวกัน แต่กลับได้รับการชดเชยน้อยกว่ามูลค่าความเสียหายของภาคอุตสาหกรรม งานชิ้นนี้ต้องการนำเสนอความเข้าใจต่อชุมชนในเมืองอุตสาหกรรมแห่งนี้ จากมุมมองของผู้คนที่เผชิญหน้าและรับผลกระทบจากมหาอุทกภัยที่ผ่านมาแล้วเกือบ 2 ปี ว่าพวกเขามีการรับรู้ รับมือ ทำความเข้าใจ และปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลพวงจากเหตุการณ์ครั้งนั้นอย่างไร เมื่อบ้านมีการเปลี่ยนแปลงปัญหาจึงตกค้างอยู่กับหลายชีวิตในชุมชนที่ยังเลือกที่จะอยู่ แม้จะไม่มีโอกาสตัดสินใจต่ออนาคตของบ้านตัวเองเท่าไรนัก เนื่องจากพื้นที่ชุมชนทั้งหมดนี้เป็นพื้นที่บริหารจัดการโดยเอกชน พวกเขาต้องยอมรับเงื่อนไขและข้อจำกัดต่างๆ ของพื้นที่และการจัดการ เพื่อการอยู่ร่วมกันในบ้านหลังใหญ่ซึ่งมีทั้งสิ่งที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจ และการพึ่งพาบ้านแห่งนี้จึงมีเงื่อนไขและการให้ความหมายของความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ผู้ศึกษามอง “บ้าน” ในความหมายถึง บ้านที่อยู่ ชุมชนที่อาศัย และนิคมคือบ้านหลังใหญ่ อันเป็นแหล่งพึ่งพิงทางเศรษฐกิจของผู้คนส่วนใหญ่ในนั้น

4

คนจนในเมือง
และแรงงาน

ความเปราะบางและการต่อสู้ดิ้นรน

บทกวน “การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม” กรณีศึกษากลุ่มคนไร้บ้านที่ไม่อยากมีส่วนร่วมในการพัฒนา

อาจารย์ ดร. อัจฉรา รัตฤทธิธรรม
คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

แนวคิด “การมีส่วนร่วม” และ “การจัดการส่วนรวม” เป็นเครื่องมือสำคัญของการทำงานพัฒนา ภายใต้สมมติฐานว่า การรวมกลุ่มเป็นการรวมพลังเพื่อสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มคนที่ด้อยอำนาจและเพิ่มอำนาจการต่อรองกับกลุ่มคนที่มีอำนาจ ขณะเดียวกันในกระบวนการพัฒนานั้นก็ ยังพยายามเปลี่ยนแปลงตัวตนของกลุ่มเป้าหมายการพัฒนาในด้านต่างๆ โดยผ่านกระบวนการ เช่น “การให้การศึกษา” “การฝึกอบรม” ฯลฯ โดยมีมุ่ง “ยกระดับจิตสำนึก” เพื่อให้พวกเขาเป็น พลเมืองที่ “ดี” หรือ “มีคุณภาพ” พร้อมทั้งจะ “มีส่วนร่วม” ในกระบวนการพัฒนาและ “จัดการ ตนเอง” ด้วย “กลไกร่วม” ที่กำหนดขึ้นมาตั้งแต่ต้นในกรณีการจัดการทรัพยากรต่างๆ เช่น ทรัพยากร ธรรมชาติ ตัวแทนการพัฒนามักก็มักเสนอให้มีการจัดการด้วยรูปแบบสิทธิส่วนรวมแทนที่จะจัดสรร ให้แก่ปัจเจกบุคคลอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด การรณรงค์สาธารณะเพื่อให้รับรองและคุ้มครองสิทธิ ของกลุ่มคนด้อยอำนาจ มักเกิดขึ้นพร้อมกับการนำเสนอภาพลักษณ์ของกลุ่มคนเหล่านั้นว่าเป็น “คนดี” ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เพื่อให้สังคมยอมรับในสิทธิของพวกเขา เช่น เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ รักษาป่า เป็นเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบพอเพียงและยั่งยืน หรือเป็นคนจนเมืองที่ช่วยพัฒนา สังคมเมือง ฯลฯ ขณะเดียวกันในกระบวนการพัฒนายังมักสร้างเงื่อนไขว่าหากกลุ่มคนเหล่านี้ไม่ ปฏิบัติตามตามภาพลักษณ์ดังกล่าวจะไม่ยอมรับให้เป็นสมาชิก “ขบวนการ” หรือ “เครือข่าย” ซึ่งย่อม ส่งผลให้พวกเขาไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิตามข้อเรียกร้องของ “ขบวนการ” อย่างไรก็ตาม ภายใต้ ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเข้มข้นและสภาพสังคมที่มีความเป็นปัจเจกนิยมมากกว่าเดิม ได้เกิด ข้อกังขาว่าแนวทางการพัฒนาที่วางอยู่บนฐานคิดเรื่อง “ส่วนร่วม” และ “ส่วนรวม” ดังที่กล่าว มานั้นจะยังคงเหมาะสมและมีประสิทธิภาพที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนจริงหรือไม่ หรือจะ เหมาะสมสำหรับการพัฒนาในทุกกรณีและคนทุกกลุ่มหรือเปล่า และผู้ที่ไม่ยอมปรับเปลี่ยน ตนเองเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตามเงื่อนไขที่กล่าวมา จะมีโอกาสได้รับการ คุ้มครองสิทธิอันพึงมีพึงได้ของพวกเขาหรือไม่ บทความนี้จะตั้งข้อสังเกตต่อการใช้นโยบายการ

พัฒนาอย่างมีส่วนร่วมผ่านกรณีศึกษาการทำงานพัฒนาคนไร้บ้าน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมเศรษฐกิจได้ส่งผลต่อการเพิ่มจำนวน “คนไร้บ้าน” ในสังคมไทยอย่างมีนัยยะสำคัญ การควบคุมไม่ให้มีจำนวนคนไร้บ้านเพิ่มขึ้นเป็นเรื่องยากพอๆ กับการทำงาน “พัฒนา” เพื่อเยียวยาและแก้ไขปัญหาของคนไร้บ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคนไร้บ้านซึ่งถูกมองว่าเป็น “คนชายขอบที่สุด” ของสังคม ไม่เพียงถูกเข้าใจว่าด้อยอำนาจแต่ยังถูกอธิบายว่ามีความเป็นปัจเจกสูง จึงทำให้เชื่อกันว่ากระบวนการจัดตั้งกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง การทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อสร้างความเข้มแข็ง และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อกลับไปใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง บทความนี้จะชี้ให้เห็นว่าคนไร้บ้านบางคนอาจไม่ได้อยู่ในเงื่อนไขที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของส่วนรวมได้และแต่ละคนก็ไม่ได้รับหรือไม่ได้สนใจที่จะได้รับประโยชน์จากทรัพยากรของ “ส่วนรวม” ข้อสังเกตนี้จะนำไปสู่การเสนอให้มีการทบทวนการใช้แนวคิด “การมีส่วนร่วม” และ “การจัดการส่วนรวม” ในงานพัฒนา

งานที่ไม่มั่นคง: กระบวนการเปลี่ยนงานในระบบเป็น “นอกระบบ” ในประเทศไทย

วรฤทัย ฤตารักษ์

นักวิชาการสาธารณสุข

บทความนี้พยายามแสดงให้เห็นถึงลักษณะสำคัญของกระบวนการทำให้งานที่มั่นคง กลายเป็นงานที่ไม่มั่นคงในประเทศไทย หรือการทำให้งานในระบบมีลักษณะเป็นงานนอกระบบมากยิ่งขึ้น รวมทั้งนำเสนอวิธีการต่อรองของคนงานที่มีต่อแนวโน้มการจ้างงานที่ไม่เป็นคงซึ่งเป็นแนวโน้มในระดับโลกนี้ จาก 3 กรณีตัวอย่างของสหภาพแรงงานในอุตสาหกรรมยางรถยนต์ สหภาพแรงงานในอุตสาหกรรมการผลิตแก๊ส และสหภาพแรงงานในอุตสาหกรรมตัดเย็บ

ผู้เขียนเริ่มต้นจากการนำกรอบความคิดเรื่อง precarious work ทั้งจากงานวิชาการและจากการณรงค์ขององค์กรแรงงานในต่างประเทศ มาใช้อธิบายการจ้างงานลักษณะดังกล่าวในโรงงานอุตสาหกรรมในประเทศไทย ซึ่งให้นิยามกว้างๆ ไว้ว่า คืองานที่ไม่แน่นอน (uncertainty) ไม่มีเสถียรภาพ (instability) และไม่มั่นคง (insecurity) โดยความเสี่ยงของการดำเนินธุรกิจของบริษัทที่ถูกผลักดันให้เป็นภาระของคนงานแทบทั้งหมด ภายใต้คำเรียกว่า “การใช้แรงงานยืดหยุ่น” (flexible labor)

ส่วนในบริบทของประเทศไทย มักใช้คำว่า แรงงานในระบบ และแรงงานนอกระบบ ซึ่งคลาดเคลื่อนไปจากคำว่า formal sector และ informal sector ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่า การใช้คำที่คลาดเคลื่อนไปอาจมีความเป็นการเมืองของการใช้คำที่ผลักให้งาน “ในระบบ” ในโรงงานมีลักษณะของความเป็น “นอกระบบ” ให้ยอมรับกันได้ง่ายขึ้น ซึ่งมีผลเสียต่อคนงาน นอกจากความไม่มั่นคงในการจ้างงานแล้ว ยังรวมถึงการได้รับสวัสดิการต่างๆ จากนายจ้างอีกด้วย

การทำงานของแรงงานหญิง ภายใต้การควบคุมร่างกายและการกำกับวินัยทางเวลา

นฤมล กล้าทุกวัน

สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (มานุษยวิทยา)

มหาวิทยาลัยศรีธรรมศาสตร์

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะกล่าวถึงประสบการณ์ภาคสนามของผู้เขียน ในการศึกษาชีวิตและการทำงานของแรงงานหญิงในเขตอุตสาหกรรมนวนครในแง่มุมของเวลา โดยในที่นี้จะเน้นเฉพาะเวลาการทำงานเป็นหลัก ผ่านการเก็บข้อมูลในโรงงานผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าแห่งหนึ่ง เพื่อแสดงให้เห็นว่า ระบบเวลาอุตสาหกรรมในปัจจุบันกำกับควบคุมการทำงานของแรงงานหญิงอย่างไร และปรากฏการณ์ที่พบสะท้อนความคิดคำนึงถึงเวลาในลักษณะเช่นไร ผู้เขียนพบว่า โรงงานใช้เครื่องมือทางเวลาทั้งในลักษณะการบังคับควบคุมและการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้แรงงานทำงานอย่างมีประสิทธิภาพอันแสดงถึงการทำงานของอำนาจทั้งในด้านที่กดทับ/บังคับและด้านที่เพิ่มผลผลิต นอกจากนี้โรงงานยังมีความพยายามในการพัฒนาเครื่องมือทางเวลา ทั้งในภาพรวมของระบบการผลิตและในรายละเอียดปลีกย่อยที่สัมพันธ์ไปกับการจัดการร่างกายแรงงาน ซึ่งสะท้อนการทำงานของอำนาจในโรงงานในยุคปัจจุบันที่ละเอียดลออยิ่งขึ้น

ศูนย์ศึกษาสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย

ชั้น 1 อาคารคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ท่าพระจันทร์

โทร. 0 2613 2803

อีเมล [ccscs.tu \[at\] gmail.com](mailto:ccscs.tu[at]gmail.com)

<http://socanth.tu.ac.th/research/ccscs>

สังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัยมีความ

ซับซ้อนและยกย่อนในตัว เพราะขณะที่ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและโทรคมนาคมส่งผลให้โลกมีขนาดเล็กลงและเชื่อมโยงถึงกันมากขึ้น ทว่าในเวลาเดียวกันก็เป็นแรงผลักดันให้เกิดสำนึกและการแสดงออกซึ่งความเป็นท้องถิ่นที่แตกต่างหลากหลาย เกิดการบรรจบกันระหว่างกระแสโลกกับลักษณะท้องถิ่นกระจายอยู่ทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่ในรูปแบบของเสื้อผ้า อาหาร ที่อยู่อาศัย งานศิลปะ หรือการแสดง ในทำนองเดียวกัน การเคลื่อนย้ายไหลเวียนของผู้คน ข้อมูล ข่าวสาร เงินตรา สินค้า บริการ ระบบคุณค่า ความเชื่อ วิถีชีวิต uly จำนวนมหาศาลในเวลารวดเร็ว ส่งผลให้เขตแดนระหว่างประเทศพรุนและเลือนไหลและอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนมีความหมายลดลง ทว่าขณะเดียวกันก็ส่งผลให้รัฐปรับเปลี่ยนสถานะและบทบาทพร้อมกับพัฒนาวิธีการปกครองและควบคุมพลเมืองที่แยบยลยิ่งขึ้น เกิดพื้นที่พิเศษที่อำนาจอธิปไตยของรัฐปฏิบัติการในลักษณะที่ยืดหยุ่นและแยกย่อย

นอกจากนี้ ขณะที่รัฐรวมทั้งเอกชนรุกคืบและครอบงำทรัพยากรท้องถิ่นเพิ่มขึ้น แต่ก็ก่อให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เสนอระบบการจัดการทรัพยากรที่ไม่ได้ให้ความสำคัญเฉพาะความมั่นคงของรัฐหรือการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ หากแต่หมายรวมถึงความยั่งยืนของระบบ

นิเวศ ความเป็นธรรมทางสังคม รวมทั้งประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ และความรู้ท้องถิ่น ที่ต่อมา ทั้งรัฐและเอกชนได้ผนวกเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งในแผนการพัฒนาประเทศและการดำเนินธุรกิจอย่าง แยกย่อย จนกระทั่งส่งผลให้ไม่สามารถประเมินความสำเร็จของการเคลื่อนไหวอย่างง่ายได้ ขณะที่ เส้นแบ่งระหว่างรัฐกับสังคมมีความพัวเลือนและเลือนไหลยิ่งขึ้น

ความซับซ้อน พัวเลือน และเลือนไหลของสภาวะหรือปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมร่วม สมัยดังกล่าวท้าทายวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาอย่างสำคัญ เพราะงานวิชาเชิงจารีตของ วิชาทั้งสองพิจารณาสภาวะหรือปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมในฐานะหน่วยที่มีขอบเขต ชัดเจนหยุดนิ่งรวมทั้งมักจัดวางหน่วยเหล่านี้ตรงข้ามกัน เช่น “รัฐ” กับ “สังคม” และ “เมือง” กับ “ชนบท” เป็นต้น จึงส่งผลให้ไม่สามารถทำความเข้าใจและอธิบายพลวัตและความเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นกับหน่วยเหล่านี้ในลักษณะข้างต้นได้ วิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาจึงจำเป็นต้อง ปรับเปลี่ยนหน่วยในการศึกษา แนวคิดทฤษฎี วิธีวิทยา ตลอดจนหัวข้อในการศึกษาอย่างสำคัญ นอกจากนี้ การเคลื่อนไหวไปมาของผู้คนระหว่างรัฐ เอกชน และสังคมไม่เพียงแต่ส่งผลให้วิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาต้องพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยทั้งสามใหม่ หากแต่ต้องจัด วางท่าทีในการประสานความร่วมมือกับ “ชุมชน” หรือ “ประชาสังคม” ที่เคลื่อนไหวเรียกชื่อ “รัฐ” และ “ทุน” ให้เท่าทันกับสภาวะหรือปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ด้วย

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีพันธกรณีต่อการศึกษาปรากฏ- การณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมโดยตรง โดยนอกจากการจัดให้มีหลักสูตรการเรียนการสอนทั้งใน ระดับปริญญาบัณฑิตและบัณฑิตศึกษารอบคลุมประเด็นปัญหาดังกล่าว คณะฯ ได้สนับสนุนให้ นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาได้ทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อที่เกี่ยวข้อง อย่างไม่จำกัด ด้วยความที่ ปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัยมีความสลับซับซ้อนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่ง ผลให้ต้องมีการพัฒนาความรู้ทั้งในเชิงทฤษฎีและในระดับปรากฏการณ์ควบคู่ไปด้วย คณะฯ จึง เห็นควรให้จัดตั้ง ศูนย์ศึกษาสังคมวัฒนธรรมร่วมสมัย (Center for Contemporary Social and Cultural Studies, CCSCS) ขึ้นเพื่อดำเนินการศึกษาวิจัย เผยแพร่ และสนับสนุนกิจกรรมด้าน สังคมและวัฒนธรรมในลักษณะต่างๆ ทั้งแก่คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นักศึกษา รวมทั้งบุคคลและ หน่วยงานภายนอก

เข้าใจ

มนุษย์และสังคม
ในหลากหลาย
มิติ

เคารพ

ความแตกต่าง
หลากหลาย
ทางสังคมและ
วัฒนธรรม

เปลี่ยน
แปลง

สังคม
ให้มีความ
เสมอภาค

สัมมนาวิชาการประจำปี 2556

ศูนย์ศึกษาสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์